

que los teus àngels ---», *Hom.*, 6r10. Era *SÛRSUM* el mot del llatí antic i clàssic per dir 'cap amunt', i després 'amunt', 'a dalt'. El llatí vulgar va reduir-lo a *SÛSUM*, que ja era usual en el llatí parlat del S. I: és ja la forma que usa el grosser nou-ric Trimalció en el *Satyricon* de Petroni: «aedificavi hanc domum --- habet quattuor cenationes, cubicula viginti, porticus marmoratos duos, *susum* cenationem ---» 'a dalt (en el pis de dalt) un menjador ---' (*Sat.* LXXVII, 4). I és la forma que s'ha perpetuat en totes les llengües romàniques.

En català antic es troba a cada pas: és superflu, doncs, donar-ne gaires exs. en el seu sentit propi d'adv. de lloc, 'a dalt': «un sarraí tirà d'un terrat un cantal e donà a N'Artal d'Alagó *sus*, e-l capel de ferre, sí que'l derrocà del cavall», Jaume I (*Ag.*, 325). «Molts hòmens oig de Fortuna clamar / --- / si algú pogués de Fortuna tener / ab un fort clau sa roda quant és *sus*, / fóra-li bo anar amunt e jus, / soferint mals, per trobar tal mester: / mas los metalls no han tanta vigor / que tan gran pes ab lur força retinguen / ---», Ausiàs XXXI, 3b.

Com veiem, *sus* i *JUS* 'avall' s'oposen i rimen. Per això *DEORSUM* > *JOS* fou canviat en *jus*, per influència d'aquell; viceversa, per algun passatge de les *VidesR* sembla que també es va donar en certs llocs el canvi oposat en *sus*, sota la influència de *JOS*: «los demonis --- co-l trebalessen en un soler en què estava, sels qui eren daval puÿaren *sos*, diens: O Roba, què fas ---?», 104r1 traduint: «qui erant in domo inferiori, ad eum *adscendentes* dixerunt ---» (290.5). Però aquest és un fet excepcional: fóra d'això sempre es troba *sus*. Com a preposició és menys corrent a l'E. Mj., si bé no són rares frases com «anà *sus* la porta», del *Decari.*; o «li parec, *sus* la mija nit, sentir *sus* lo terrat de la casa, trepjar e devallar ---» (trad. *sul tetto della casa*, ed. 1961, 204.3) (vi, § 10, 374.16f.; iii, § 7, 190.40).

Avui dia *sus* com a mot independent és una paraula del passat, car fins i tot en qualitat de preposició només ha sobreviscut en el dialecte rossellonès i amb algunes romanalles en el català insular. Part dèll de les Alberes es manté vivaç sobretot davant complements introduïts per l'article definit, amb el qual es combina, en la forma *su*, i fins se sol escriure contret amb el masculí, *sul*, també sense -s en les combinacions *su la*, *su les* etc.; inútil donar-ne exs. literaris que trobem a cada pas sobretot en les obres de Saisset, Peprats etc.; no tant, però també, en les més elevades —J. Seb. Pons, Casaponce etc.—. Oralment, encara pertot, p. ex. el pastor que m'acompanyava a Conat portava un anyellet *su l eskéno* —damunt el dors—, «la cabana és *sul* Roc de Mascarell» Castellnou, «trapeu un mas *su* la ruta» Cameles, 1960.

Menys corrent és davant complements no precedits de l'article, de vegades amb demostratius, «hi ha pocs aibres *su* aquell cauce» (Castellnou, 'no hi ha gaires arbres a dalt d'aquella mola'); i no deu ser casual que només en tingui nota d'una comarca tan conservadora com els Aspres. És probable que l'emudiment de

la -s es vagi produir davant la sonora l-, i que en les combinacions davant vocal —com *su aquell*— resulti d'una extensió de la forma d'aquelles. Abans s'havia construït *sus de*, com calia tractant-se d'un mot que en l'origen només era adverb; que és com ho veiem en l'admirable cançó antiga: «m'ha dat a son pastó / --- / ell dorm *sus de* la gleva, - jo, en un llit de cotó», *Muntanyes Regalades* (versió B, reco. a Arles per a MilàF, *Romllo.*, 303.13).

Fora del ross., enlloc, només alguna resta a les Illes, on té més aviat el sentit de 'vora, prop de', i sembla ser cosa de la pagesia, al llenguatge de la qual s'atenia AMAlcover: «J'Aguiló --- trobà --- els fonaments d'una basílica cristiana a la Ca Rotja, *su 'l* port de Manacor» (*BDLC* XIII, 250). I aglutinat en alguns NLL, especialment *Surroca* (< *Sus-roca*) que es repeteix en diversos rodals, especialment un poblet ripollès, en terme d'Ogassa (entre St. Joan Ab. i Llanars); una grossa pagesia a l'alta Garrotxa (entre Beget i St. M. de Pera) (quarter general i refugi de Don Carles de Borbó en la tercera guerra carlina); etc.

El mot va pendre tot seguit en català un caràcter gramaticalitzat, d'auxiliar modificador d'altres mots, d'altres partícules. Això és el que serà útil de precisar i exemplificar. Comú en tot això és el matís emfatitzant, com 'justament, ni més ni menys': *sus aci* 'ací precisament', *sus així* 'així ni més ni menys', *sus ara* 'ara mateix' etc. En termes generals podem classificar aquestes combinacions en funcions locatives, temporals i modals. El punt de partida d'aquestes combinacions fou l'ús lliure com a prep. que, amb tal caràcter, trobem encara el S. XIII, sobretot acompanyada d'una altra prep. de lloc: «après féu-li un gran malessar: / (sarraí negre) vormellós fo setjar / *sus a* sa taula, que menÿàs / e que Titus acompanyàs», *Lleg. Rim. Sev.*, v. 889.

En FUNCIO VOCATIVA. *Sus aci*: «per què us dic, *sus assí*, que si vos voleteis stablir la ciutat de Gerona, que no-y romandrà sinó yo, qui són castellà d'aquest loc», Desclot (cap. 153, *NCL.* v, 32.25); «yo parle; vosaltres scoltau; *sus aci* és Jhesú Xrist (*Mathei*, xviii): yo só allí en mig ---», StVicentF (*Quar.*, 313.80).

• *Sus aquí*: «L'emperador manda --- que --- Pilat / --- pregon sia gitat / dins Tíber, que és aygua gran, / qui per la ciutat és passàn: / tant tost venc una legió, / que mantinent *sus aquí* fo / sobre lo cors de Pons Pilat, / con dins en l'aygua fo gitat / --- / tan gran fum e tan gran pudor / no fo anc vist ---»; «Joseffus, profeta valent, / en continent *sus aquí* venc, / e demanà-l ---»; «jo encontré lo Salvador / e dix-me que'l drap li prestàs: / posà-l-se tant tot en la fas / e aparegué, *sus aquí*, / la sua fas e-l drap de li», *Lleg. Rim. Sev.*, 681, 874, 536. El gran descabellament popular i el nou matís d'intensitat afectiva, que en aquest ambient s'havien adherit a *sus-aquí*, xocaven al barceloní Jer. Pau, que a la fi del S. xv recomanava «estar-se de dir *sus-aquí* per *aquí*» (*Regles d'evitar vocables grossers*) (n.º 319).

I amb altres determinacions de lloc, en particular *sus alt* 'a dalt de tot', 'ben enlaire': «la terra és seca